

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ

*II Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 2

4 листопада 2022 року

*Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2022 рік*

Друкується згідно листа Міністерства освіти і науки України «Про проведення міжнародних, всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів студентів і молодих учених на 2020 рік» (Лист МОН №22.1/10-83 від 19.01.2021) та рішенням Вченої ради факультету дошкільної педагогіки і психології (Протокол №2 від 30.09.2022).

Педагогічний альманах. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика: матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (04 листопада 2022 року). Вип. 2. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2022. 206 с.

Організаційний комітет:

- Богущ А. М. – дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і даних несе автор.

ЗМІСТ

Розділ І. Теоретичні аспекти дошкільної освіти у сучасному вимірі

Асеева Ю. О. Психолого-педагогічні основи сюжетно-рольових ігор дошкільників.....	6
Богуш А. М., Чебан К. С. Розвиток зв'язного мовлення дітей передшкільного віку засобами української народної казки.....	11
Бужина І. В., Поченюк Ю. С. Уявлення про природні явища як складова культури спілкування у дітей раннього дошкільного віку.....	16
Волошин О. М. Умови формування креативної компетентності майбутніх вихователів в художньо-творчій діяльності.....	25
Діхтяренко С. В. Дитяче експериментування: сучасна технологія дослідницької діяльності дітей дошкільного віку.....	30
Колесник А. Г., Подимова Л. В. Особливості формування самосвідомості дітей старшого дошкільного віку...	39
Кудрявцева О. А., Ньюкало О. О. Оптимізація педагогічної підтримки старших дошкільників у період їх підготовки до навчання у школі.....	45
Монке О. С., Себова Ю. Г. Інтеграція засобів арт-педагогіки в подоланні тривожності дітей дошкільного віку.....	53
Монке О. С., Харченко І. І. Гра як засіб морально-духовного виховання та морально-вольових якостей сучасних старших дошкільників.....	58
Притуленко Н. С. Професійна підготовка педагогів дошкільної освіти.....	65

Розділ ІІ. Інноваційні методи та технології у просторі дошкільної освіти

Бабчук О. Г., Шевченко М. В. Агресивна поведінка дітей дошкільного віку: особливості та мотиви прояву.....	72
--	----

РОЗДІЛ II

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОСТОРІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА МОТИВИ ПРОЯВУ

К. психол. наук, доц. О. Г. Бабчук
Магістрантка М. В. Шевченко

З проблемою агресивної поведінки дітей так чи інакше стикаються всі і батьки, і педагоги, і психологи. Тривожним симптомом є зростання кількості агресивних дітей у закладах дошкільної освіти. Дітей, що відрізняються яскраво вираженою агресивністю, сьогодні в дитячому закладі можна часто зустріти: вони постійно б'ються, штовхаються, сваряться, обзивають інших дітей, забирають у них іграшки [3].

У той самий час, деякі діти виявляють значно більш виражену схильність до агресивності, що виявляється у наступному: висока частота агресивних дій - протягом години спостережень вони демонструють щонайменше чотири акти, вкладених у заподіяння шкоди одноліткам, тоді як в інших дітей відзначається трохи більше одного; переважання прямої фізичної агресії - якщо в більшості дошкільнят найчастіше спостерігається вербальна агресія, ці діти часто використовують пряме фізичне насильство; наявність ворожих агресивних дій, вкладених не так на досягнення будь-якої мети (як у інших дітей), але в фізичну біль чи страждання однолітків [5].

Спостереження показують, що агресивна поведінка у дітей дошкільного віку набуває різноманітних форм і існують вже у групі дитячого садка.

Найчастіше у переважної більшості дітей спостерігається вербальна агресія – від скарг до прямих образ. Вербальна агресія спрямована на звинувачення чи погрози однолітку, які здійсню-

ються у різних висловлюваннях. Це можуть бути скарги, демонстративні погрози, і навіть образи та приниження [3, 10].

Фізична агресія спрямована на завдання будь-яких матеріальних збитків іншому через безпосередні фізичні дії. У дошкільному віці це може бути: руйнування продуктів діяльності іншого (наприклад, одна дитина розламала споруду з кубиків іншого, або дівчинка замазала фарбами малюнок своєї подруги); знищення або псування чужих речей (наприклад, хлопчик завдає ударів по столу товариша і посміхається побачивши його обурення; або дитина силою кидає на підлогу чужу машинку і із задоволенням спостерігає жах і сльози її власника); безпосередній напад на іншого та завдання йому фізичного болю і приниження (просто бійка) [2].

Досвід роботи з агресивними дітьми дошкільного віку дозволив виділити психологам дві групи дітей, агресивність яких має різну природу: у дітей першої групи агресивність має захисний характер; у другому випадку вона є наслідком засвоєних цінностей та установок, агресивних форм поведінки.

При цьому агресивна поведінка дітей дошкільного віку виражається по-різному [4]:

1) Зовнішня агресія - вона спрямована на оточуючих людей, тварин, іграшки. Дитина може кричати, обзиватися, загрожувати, дражнити оточуючих. Так само дитина може свою агресію висловлювати жестами - пригрозити кулаком або пальцем, кривлятися, передражнити. Крім усної та жестової агресії, дитина може перейти до фізичної, тобто може вкусити, подряпати, побитися, ущипнути, або штовхнути.

2) Внутрішня агресія – ця агресія спрямована на саму дитину. Вона може собі кусати нігті, битися головою об стіну, кусати свої губи, висмикувати вії чи брови.

Серед факторів, що впливають на агресивну поведінку дітей дошкільного віку, називають: особливості сімейного виховання; зразки агресивної поведінки, які дитина спостерігає на телеекрані чи з боку однолітків; рівень емоційної напруги та фрустрації та ін. [2, 4, 7, 8, 9]. Дослідники стверджують, що величезну роль у прояві агресивної поведінки у дітей грає вихо-

вання в сім'ї, причому з перших днів життя дитини. Доведено, наприклад, якщо дитину різко відлучають від спілкування з матір'ю, у дітей формуються такі якості, як тривожність, підозрілість, жорстокість, агресивність, егоїзм. І навпаки, коли у спілкуванні з дитиною присутні м'якість, дитина оточена турботою та увагою, ці якості не виробляються

Агресивні діти зазвичай виростають у сім'ях, де дистанція між дітьми та батьками величезна, де мало цікавляться розвитком дітей, де не вистачає тепла, ніжності, доброти та ласки, ставлення до прояву дитячої агресії байдуже чи поблажливе, де дисциплінарними впливами припускають силові методи, особливо фізичні покарання, що викликають такі небезпеки: по-перше, батьки, які карають своїх дітей, фактично можуть стати для них прикладом агресивності [3]. У таких випадках, покарання може провокувати агресивність у майбутньому. Дитина дізнається, що фізична агресія – засіб впливу на людей і контролю над нами, і може використовувати це під час спілкування з іншими дітьми; по-друге, діти, яких дуже часто карають, прагнуть уникати батьків або чинити їм опір; по-третє, якщо покарання надто збуджує та засмучує дітей, вони можуть забути причину, яка породила подібні дії. Тобто дитина пам'ятатиме лише про біль завданий їй, а не про засвоєння правил поведінки [9].

На прикладі взаємин між членами сім'ї дитина вчиться взаємодіяти з іншими людьми, навчається поведінці та формам відносин, які зберігаються у неї на все життя. Погляди батьків на неправильну поведінку дитини, характер відносин між батьками та дітьми, рівень сімейної гармонії чи дисгармонії, характер відносин з рідними братами чи сестрами – ось ті основні фактори, які можуть визначати агресивну поведінку дитини в сім'ї та поза нею, а також впливати на відносини з оточуючими людьми.

Дуже важливим є також і характер взаємовідносин між батьками. Якщо у дітей погані стосунки з одним або обома батьками, і вони відчують, що їх вважають нікуди не придатними, або вони не відчують батьківської підтримки, вони, можливо, виявляться втягнутими в злочинну діяльність, злитимуться на інших дітей, однолітки будуть відгукуватися про них як

про агресивних, поводитимуться агресивно по відношенню до своїх батьків [8].

Якщо жінка в дитинстві не отримувала від матері уваги та ласки, то згодом вона буде схильна застосовувати каральні заходи виховання та зривати гнів на своїх дітях. У надійно прив'язаної дитини у минулому – надійне, стійке та чуйне ставлення з боку матері; вона схильна довіряти іншим, мати досить добре розвинені соціальні навички. Ненадійно прив'язана або тривожна з приводу своєї прихильності дитина проявляє фізичну агресію, вона досить імпульсивна, для неї характерні емоційні спалахи.

Однак, далеко не у всіх дітей ці фактори викликають агресивну поведінку, лише у певної частини дітей. Так, в одній і тій самій сім'ї, у подібних умовах виховання виростають різні за рівнем агресивності діти.

Серед психологічних особливостей, які провокують агресивну поведінку дітей, зазвичай вирізняють [1]: недостатній розвиток комунікативних навичок; знижений рівень саморегуляції; нерозвиненість ігрової діяльності; знижену самооцінку; порушення у відносинах з однолітками.

Щоб краще зрозуміти причини та мету агресивної поведінки, необхідно подивитися ситуацію, тобто коли і навіщо діти поведуться агресивно [10]. При цьому прояви агресивної поведінки частіше спостерігаються у ситуаціях захисту своїх інтересів та відстоювання своєї переваги, коли агресія використовується як засіб досягнення певної мети. І максимальне задоволення діти отримують при отриманні бажаного результату, чи то увага однолітків, чи приваблива іграшка та після чого агресивні дії припиняються.

Очевидно, що кожен агресивний акт має певний привід і здійснюється у певній ситуації. Серед ситуацій, які провокують агресивність дітей, виділяють: привернення до себе уваги (наприклад, хлопчик вириває книгу у дівчинки, розкидає іграшки, починає голосно гавкати, зображуючи злий собаку, чим, природно, привертає до себе увагу); обмеження переваг іншого з метою підкреслити свою перевагу; захист та помста; прагнення бути головним; прагнення отримати бажаний предмет [8].

У якихось випадках агресивність проявляється, як симптом нервово-психічного захворювання, проте це зустрічається не так часто, щоб можна було говорити про біологічну зумовленість агресивності у дітей. Найчастіше агресивні дії дітей мають інструментальний чи реактивний характер. У той самий час в окремих дітей спостерігаються агресивні дії, які мають будь-якої мети і спрямовані виключно заподіяння шкоди іншому. Така поведінка може свідчити про схильність дитини до ворожості та жорстокості, що природно викликає особливу тривогу [5, 6, 9].

Таким чином, вивчивши теоретичний матеріал з проблеми дитячої агресивності, можна зробити висновок: в основі дитячої агресивності може лежати різна мотиваційна спрямованість: в одному випадку – спонтанна демонстрація себе, в іншому випадку – досягнення своїх практичних цілей, у третьому випадку – придушення та приниження іншого. Ще однією причиною появи агресивності у дитини дошкільного віку може бути відчуття тривоги та страху нападу. Стимулюється вона тим, що дитина, швидше за все, неодноразово зазнавала фізичних покарань, принижень, образ. Іноді агресивність є способом привернення уваги оточуючих, причина використання якого – незадоволена потреба у спілкуванні та любові. Агресивність може виступати і у формі протесту проти заборони будь-яких природних бажань та потреб дитини, наприклад, потреби у активній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зотова К.С. Изучение агрессивности у дошкольников в условиях детского дома. *Концепт*. 2015. № 18. С. 41-45.
2. Колосова С.Л. Детская агрессия. 2014. 244 с.
3. Можгинский Ю.Б. Агрессия детей и подростков: распознавание, лечение, профилактики кий. 2008. 181с.
4. Мичурина Ю.А., Сарафанникова Н.С. К проблеме агрессивности у детей старшего дошкольного возраста. *Международный студенческий научный вестник*. 2015. № 5. С. 257-258.
5. Психологическая диагностика и коррекция агрессивного поведения детей / Сост. С.Г. Касимова, Е.П. Ивутина. 2006. 128 с.

6. Реан А.А. Профилактика агрессии и асоциальности несовершеннолетних. Национальный психологический журнал. 2018. №2(30). С. 3–12.

7. Рудикова В.В. Агрессивность в дошкольном возрасте: сущность, особенности формирования и развития. *Молодой ученый*. 2014. №10. С. 495-499.

8. Смирнова Е.О. Проблемные формы межличностных отношений дошкольников (окончание). *Вестник практической психологии образования*. 2011. Том 8. № 4. С. 22–34.

9. Шафигина Г. Г. Психолого-педагогическая коррекция агрессивного поведения старших дошкольников. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2015. Т. 10. С. 236–240.

10. Фурманов И. А. Детская агрессивность. Психодиагностика и коррекция. Минск: Ильин В. П., 1996. 192 с.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗДО ЯК УМОВА РОЗВИТКУ РЕГУЛЯТОРНИХ ФУНКЦІЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Док. психол. наук, проф. О. Ю. Булгакова
Магістрантка О. Є. Сасенко**

У вітчизняній психолого-педагогічній традиції поняття «освітнє середовище» представлено у багатьох роботах. Такі українські науковці як Т. Андрющенко, Н. Гантаровська, О. Гора, О. Ємчик, І. Карабаєва, В. Кошель, К. Крутій, О. Писарчук розробили теорію і практику освітнього середовища, у якому розкривалося значення оточення і вплив середовища на формування суспільно-значимих установок та цінностей у вихованців. Цей підхід був названий «освітнім середовищем», оскільки можливості середовища у ньому вперше розглядалися не тільки як умова, а й як засіб для виховання. Середовище, в якому зростала і формувалася дитина, стала розумітися авторами як самостійний і міцний фактор для виховання [5].